

SKEDSMO
KOMMUNE

Utdanningssektoren

Lokal læreplan i muntlige ferdigheter

November 2010

Innhold

1. Innledning.....	3
1.1 Formål og oppbygning av planen.....	3
1.2 Den grunnleggende ferdigheten - å kunne uttrykke seg muntlig	4
2. Læringsmålene	7
2.1 Grunnleggende muntlig ferdighet: lytte.....	7
2.2 Grunnleggende muntlig ferdighet: spørre.....	7
2.3 Grunnleggende muntlig ferdighet: argumentere	8
2.4 Grunnleggende muntlig ferdighet: vurdere	8
2.5 Muntlig sjanger: fortelling.....	9
2.6 Muntlig sjanger: samtale.....	9
2.7 Muntlig sjanger: presentasjon.....	10
3. Metoder.....	11
3.1 Strukturert samtale og systematikk i undervisningen	11
3.2 Grunnøvelser	12
4. Vedlegg.....	16
Vedlegg 1. Beskrivelse av de forskjellige ferdighetene med øvelser. Utrykte vedlegg, men finnes på www.skedsmo.kommune.no/muntlig	16
Vedlegg 2. Skjemaer for vurdering. Utrykte vedlegg, men finnes på www.skedsmo.kommune.no/muntlig	16
5. Litteratur	16

1. Innledning

I den nasjonale læreplanen for grunnskolen, *Kunnskapsløftet*, som ble iverksatt fra skoleåret 2006/2007, er fem grunnleggende ferdigheter integrert i kompetansemålene for de enkelte fag.

Disse grunnleggende ferdighetene er:

- å kunne uttrykke seg muntlig
- å kunne uttrykke seg skriftlig
- å kunne lese
- å kunne regne
- å kunne bruke digitale verktøy

Plan for muntlige ferdigheter er utarbeidet av Skedsmo kommune i samarbeid med høgskolelektor Beate Børresen, Høgskolen i Oslo og fortelleren Lise Grimnes, Fortellergruppen Snirkelsnakk. Det er i utviklingsfasen vært noe samarbeid med Utdanningsdirektoratet, og etter hva Skedsmo kommune erfarer er dette landets første plan for utvikling av muntlige ferdigheter.

1.1 Formål og oppbygning av planen

Muntlig språk er viktig for kommunikasjon og læring. Gjennom muntlig språk skaper vi forståelse, utvikler egen identitet og sosiale relasjoner, uttrykker holdninger og meninger, og utveksler informasjon. Gjennom tilrettelagt arbeid med muntlige ferdigheter skal elevenes muligheter til å delta i et demokratisk samfunn utvikles og styrkes ved å kunne uttrykke seg slik at man blir hørt.

Planens formål er å tilrettelegge for det pedagogiske arbeidet med muntlige ferdigheter slik at elevene sikres en best mulig opplæring. Vurdering av elevenes kompetanse på dette området vil inngå som en del av Skedsmo kommunes plan for Individuell vurdering, jf. Forskrift til opplæringsloven kap. 3 og 4 (2009). Denne planen forventes ferdig våren 2011.

Til grunn for plan for muntlige ferdigheter ligger et sosiokulturelt læringssyn. Med det menes at kunnskap utvikles gjennom samhandling, og at språket er det viktigste redskapet for læring. Læring må forstås kontekstuell, kunnskap og læring kan ikke løsrives fra situasjonen som læreren skaper i klasserommet.

Planen er disponert slik at den skal kunne brukes mest mulig i planlegging og gjennomføring av undervisningen. Den er bearbeidet for web og presenteres i et eget nettsted. Lenke til planen finnes på Skedsmo kommunes nettsider, sammen med undervisningssektorens øvrige planer.

I *Kunnskapsløftet* er det beskrevet hvordan de grunnleggende ferdighetene *å kunne uttrykke seg muntlig* skal forstås i forhold til de enkelte fagene, og disse beskrivelsene er samlet her. Kunnskapsløftet som helhet er analysert og med bakgrunn i dette, er det faglige innholdet delt inn i muntlige grunnleggende ferdigheter og i muntlige sjangere. *Lytte, spørre, argumentere og vurdere* er grunnleggende ferdigheter, mens *fortelle, samtale og presentere* er sjangere.

Skedsmo kommune har gjennom flere år gitt kurstilbud til lærere innen filosofi med barn og i muntlig fortelling. Det er i den forbindelse utviklet kunnskapsbaser som nå inngår i planen. Planen angir derfor gjennomgående metoder og øvelser for bruk i klasserommet. I tilknytning til planen er det utarbeidet skjemaer for vurdering (vedlegg 2: Skjemaer for vurdering).

1.2 Den grunnleggende ferdigheten - å kunne uttrykke seg muntlig

I Kunnskapsløftet er det i tilknytning til hvert enkelt fag en beskrivelse av hvordan de grunnleggende ferdighetene skal forstås.

Engelsk

Å kunne uttrykke seg skriftlig og muntlig i engelsk er sentralt i utviklingen av engelsk språkkompetanse og går igjen i kompetansemålene for alle trinn. Disse ferdighetene er viktige redskaper i arbeidet med å forstå og ta i bruk engelsk i stadig mer varierte og krevende sammenhenger på tvers av kulturer og fagfelt. Muntlige ferdigheter innebærer både å kunne lytte og å kunne tale.

Samfunnsfag

Å kunne uttrykke seg muntlig i samfunnsfag innebærer å fortelle om hendelser i fortid og samtid, å greie ut om steder og fakta og å bruke definisjoner, begrep og faguttrykk til å forklare om årsaker og virkninger knytte til samfunn og kultur. Det innebærer å kunne presentere resultater av eget arbeid tydelig og forståelig for andre, og å kunne samtale om sine egne og andres presentasjoner. Skriftlig og muntlig uttrykksevne vil si å kunne reflektere over meningsinnholdet i tekster, bilder, film og gjenstander, og å kunne sammenlikne, argumentere og drøfte verdier i informasjon og kilder, i hypoteser og i modeller.

Naturfag

Å kunne uttrykke seg muntlig i naturfag innebærer å presentere og beskrive egne opplevelser og observasjoner fra naturen. I naturfag er skriftlige rapporter fra eksperimenter, feltarbeid, ekskursjoner og fra teknologiske utviklingsprosesser sentrale. Å kunne formulere spørsmål og hypoteser og å bruke naturfaglige begreper og uttrykksformer inngår i dette. Å argumentere for egne vurderinger og gi konstruktive tilbakemeldinger er viktig i naturfag.

Norsk

Å kunne uttrykke seg muntlig i norsk er å ha evnen til å lytte og tale og kunne vurdere elementene i en sammensatt talesituasjon som er en forutsetning for kommunikasjon med andre både når det gjelder sosialt samvær, arbeidsliv og deltakelse i offentlig liv. Samtaler om tekster har en avgjørende betydning for elevenes læring og utvikling. Å tale og lytte er grunnleggende menneskelige aktiviteter som i norskfaget blir videreutviklet gjennom systematisk opplæring i ulike muntlige sjangere og aktiviteter.

Matematikk

Å kunne uttrykke seg muntlig i matematikk innebærer å gjøre seg opp en mening, stille spørsmål, argumentere og forklare en tankegang ved hjelp av matematikk. Det innebærer òg å være med i samtaler, kommunisere ideer og drøfte problem og løsningsstrategier med andre.

Fremmedspråk

Å kunne uttrykke seg muntlig i fremmedspråk er sentralt i utviklingen av kompetanse i fremmedspråket og går igjen i kompetansemålene for begge trinn. Disse ferdighetene er viktige redskaper i arbeidet med å forstå og ta i bruk det nye språket i stadig mer varierte og krevende sammenhenger på tvers av kulturer og fagfelt. Muntlige ferdigheter innebærer både å kunne lytte og å kunne tale.

Kunst og håndverk

Å kunne uttrykke seg muntlig i kunst og håndverk om sitt eget og andres arbeid er en viktig del av faget. Samtalen kan føres på ulike nivåer, fra det beskrivende til det mer analyserende og vurderende. Presentasjon av eget arbeid, muntlige beskrivelser og vurderinger står sentralt. Muntlig ferdighet er også viktig i forbindelse med refleksjon over og vurdering av opplevelser, estetiske virkemidler og sammenhenger.

Musikk

Å kunne uttrykke seg muntlig i musikk innebærer å synge, komponere ved å eksperimentere med stemmen og delta i samspill og vokal framføring. I tillegg dreier det seg om å kunne sette ord på hva en hører og selv ønsker å uttrykke og å formidle egne musikkopplevelser og refleksjoner om musikk som fenomen.

Mat og helse

Å kunne uttrykke seg muntlig i mat og helse kan være å gjøre greie for smak, lukt og estetikk. Innsikt i fagstoff er knyttet til muntlige presentasjoner og skriftlig arbeid. I samband med måltidssituasjoner blir kommunikasjon gjennom samtaler viktig. Muntlige ferdigheter i faget mat og helse er knyttet til det å gjøre greie for praktiske problem og formulere spørsmål, og til det å argumentere og kommunisere ideer i faget i samtale med andre. Skriftlige ferdigheter kan være å skrive egne oppskrifter og framgangsmåter, lage invitasjoner og illustrasjoner og vurdere aktiviteter.

Fordypning i norsk

Å kunne uttrykke seg muntlig i norsk fordypning innebærer å ha evnen til å lytte og tale og kunne vurdere elementene i en sammensatt talesituasjon, som er en forutsetning for kommunikasjon med andre, både når det gjelder sosialt samvær, arbeidsliv og deltakelse i offentlig liv. Å tale og å lytte er grunnleggende menneskelige aktiviteter som i dette faget blir videreutviklet gjennom systematisk opplæring i ulike muntlige sjangere og aktiviteter.

Fordypning i engelsk

Å kunne uttrykke seg muntlig i engelsk fordypning er sentralt i utviklingen av språkkompetanse. Disse ferdighetene er viktige redskaper i arbeidet med å forstå og ta i bruk språket i stadig mer varierte og krevende sammenhenger på tvers av kulturer og fagfelt. Muntlige ferdigheter innebærer både å kunne lytte og å kunne tale.

Elevrådsarbeid

Å kunne uttrykke seg muntlig i elevrådsarbeid innebærer å kunne samtale, samhandle og delta i demokratiske prosesser både i elevgrupper, i skolens organer og i andre sammenhenger. Det å kunne presentere saker, fremme egne synspunkter, begrunne egne meninger og valg, og argumentere og diskutere er nødvendige ferdigheter for aktiv medvirkning i samfunnet.

Religion, livssyn og etikk

Å kunne uttrykke seg muntlig i RLE innebærer å bruke talespråket til å kommunisere og forklare religioner og livssyn, etikk og filosofi. Muntlige ferdigheter som samtale, dialog, fortelling og utgreiing er midler til undring, refleksjon og argumentasjon. I faget legges det stor vekt på fortellingen som muntlig uttrykk.

Kroppsøving

Å kunne uttrykke seg muntlig i kroppsøving handler blant annet om å kunne formidle inntrykk og opplevelser fra ulike aktiviteter. En uttrykker seg muntlig i utforming av regler for leik, ulike typer spill og annen samhandling. Evne til muntlig formidling er òg nødvendig når en skal organisere og lede aktiviteter.

2. Læringsmålene

2.1 Grunnleggende muntlig ferdighet: lytte

Ferdighet	1. - 2. trinn	3. - 4. trinn	5. - 7. trinn	8. - 10. trinn
Lytte	Være stille når andre snakker. Gi respons på noe andre sier. Forstå sammenhengen mellom kroppsspråk og lytting.	Gjengi det en annen har sagt ordrett og med egne (andre) ord. Si fra når man ikke hører eller skjønner. Lytte når andre elever framfører: høre og vurdere/gi respons.	Huske det som har blitt sagt tidligere i samtalen. Be om oppklaring.	Stille spørsmål for å sjekke om man har forstått. Si fra når noen er ute på viddene (ved irrelevans).

2.2 Grunnleggende muntlig ferdighet: spørre

Ferdighet	1.-2. trinn	3.-4. trinn	5.-7. trinn	8.-10. trinn
Spørre	Stille spørsmål. Skille spørsmål fra påstander.	Stille genuine spørsmål. Stille forskjellige typer spørsmål	Angi kriterier på forskjellige typer spørsmål. Stille oppklarings-spørsmål.	Stille spørsmål som fordyper og driver samtalen videre. Stille spørsmål som hjelper andre inn i samtalen.

2.3 Grunnleggende muntlig ferdighet: argumentere

Ferdighet	1.- 2. trinn	3.- 4. trinn	5. - 7. trinn	8. - 10. trinn
Argumentere	<p>Gi begrunnet svar på spørsmål.</p> <p>Snakke om én ting av gangen.</p> <p>Finne distinksjoner /påpeke forskjeller i det som blir sagt.</p>	<p>Be om ordet og snakke på oppfordring.</p> <p>Snakke ut fra sammenhengen, for eksempel gjennom å reformulere og koble sammen</p> <p>Gjøre distinksjoner, blant annet ved å skille gode begrunnelser fra dårlige.</p> <p>Vurdere flere synspunkter.</p>	<p>Ta initiativ blant annet gjennom å gi respons og utdype det som blir sagt.</p> <p>Bruke kriterier for gode og dårlige begrunnelser.</p>	<p>Se konsekvensen av et utsagn og komme med nye synspunkter.</p> <p>Forklare på hvilken måte et utsagn er uklart og hvorfor en begrunnelse er dårlig.</p>

2.4 Grunnleggende muntlig ferdighet: vurdere

Ferdighet	1.-2. trinn	3.-4. trinn	5.-7. trinn	8.-10. trinn
Vurdere	<p>Gi konkret tilbakemelding.</p>	<p>Forklare/foreslå hvordan noe kan bli bedre.</p> <p>Vurdere andres framføring og vurdere publikum når man selv framfører.</p> <p>Vurdere seg selv og gruppa som publikum.</p> <p>Vurdere felles arbeid i klassen, gruppearbeid osv.</p> <p>Vurdere eget arbeid/innsats.</p>	<p>Vurdere ut fra skjema.</p> <p>Sette opp kriterier for vurderinger.</p> <p>Gi begrunnet respons på andres framføring.</p>	<p>Formulere relevante kriterier for vurdering og holde seg til disse.</p>

2.5 Muntlig sjanger: fortelling

Ferdighet	2. trinn	4. trinn	7. trinn	10. trinn
Fortelle	<p>Leke og improvisere med fortellinger og språk.</p> <p>Fortelle sammenhengende om opplevelser og erfaringer.</p> <p>Lytte på en måte som hjelper den som forteller.</p>	<p>Gjenfortelle skrevne og muntlige fortellinger, samt å skape egne muntlige fortellinger.</p> <p>Improvisere og bruke ulike performative virkemidler, for eksempel stemme, blikkontakt osv.</p> <p>Være publikum og fortelle for medelever i mindre grupper.</p>	<p>Utvikle vurderingsevne i forhold til hva man kan fortelle for ulike grupper av lyttere.</p>	<p>Tilpasse samme fortelling til ulike lyttere.</p> <p>Ta imot respons og la den påvirke framførelsen.</p>

2.6 Muntlig sjanger: samtale

Ferdighet	1.-2. trinn	3.-4. trinn	5.-7. trinn	8.-10. trinn
Samtale	<p>Delta i samtaler: vente på tur, forholde seg til det andre sier, komme med nye perspektiver.</p> <p>Gi eksempler og moteksempler.</p>	<p>Samtale ut fra forskjellige utgangspunkt: personlige opplevelser, tekst, bilde, media osv.</p> <p>Delta i forskjellige former for samtale: klassesamtale, filosofisk samtale, diskusjon, dialog, ...</p>	<p>Sammenfatte samtalen.</p> <p>Skille mellom innlegg og replikk.</p> <p>Skille mellom forskjellige former for samtale: diskusjon, prat, filosofisk samtale, dialog, ...</p>	<p>Vise veien fram til der samtalen er, samt foreslå veien videre.</p> <p>Forandre egne utsagn etter kritikk fra andre, eventuelt forklare hvorfor man ikke gjør det.</p> <p>Bruke tankeeksperimenter.</p>

2.7 Muntlig sjanger: presentasjon

Ferdighet	1.-2. trinn	3.-4. trinn	5.-7. trinn	8.-10. trinn
Presentere	<p>Presentere oppgaver forberedt i gruppe og hjemme, samt lytte til andres presentasjoner.</p> <p>Snakke høyt og tydelig.</p>	<p>Fri seg fra manus og se på publikum under framføringen.</p> <p>Framføre sammen med andre.</p> <p>Skille mellom å vurdere/bli vurdert som person og framføring/innhold.</p>	<p>Presentere og drøfte med utgangspunkt i stikkordsmanus og digitale medier.</p> <p>Illustrere presentasjonen med bilder, skjemaer, statistikk, ...</p> <p>Være bevisst stemmebruk, plassering i rommet, kontakt med publikum og liknende.</p>	<p>Forklare/presentere og drøfte teorier og illustrere dem.</p>

3. Metoder

Planen skiller mellom grunnleggende muntlige ferdigheter og muntlige sjangere. De grunnleggende muntlige ferdighetene inngår i de muntlige sjangrene. Ferdighetene på lavere trinn inngår i ferdighetene på høyere trinn, og ferdighetene på høyere trinn forutsetter dem på lavere trinn. Elever som ikke har fulgt planen fra første trinn, bør derfor tilegne seg alle ferdighetene. Elevene bør også ha jevnlig trening på de grunnleggende ferdighetene samtidig som de arbeider med de muntlige sjangerne.

3.1 Strukturert samtale og systematikk i undervisningen

Strukturert samtale er en ledet samtale, hvor målet er å utvikle elevenes ferdigheter i å uttrykke seg muntlig gjennom relevante problemstillinger. Den strukturerte samtale gjennomføres ved at en sitter i ring, og hvor læreren er en tydelig leder.

Det viser seg at ferdigheter elever trener på og lærer seg i slike mer fokuserte sammenhenger, ofte får overføringsverdi til andre situasjoner. Det kan sammenliknes med trening i sport eller kunstnerisk aktivitet. Den strukturerte samtalen gjør det mulig å fokusere og trene på enkeltferdigheter. Man skal ikke bruke strukturert samtale for ofte. Øving i muntlige ferdigheter gjøres også gjennom ordinær klasseromsundervisning.

Det er viktig at læreren er konsistent i bruk av grunnbegreper. Det gjør det enklere for elevene å forstå hva de skal gjøre samtidig som de blir tryggere og har mer kontroll på det som skjer. Dette er nyttig for alle, men spesielt for minoritetsspråklige elever og elever med andre vansker knyttet til forståelse og konsentrasjon. Det kan være en hjelp både for lærer og elev å ha grunnbegrepene og de enkelte ferdighetene skrevet opp på kort som kan holdes fram eller pekes på hvis de henger på veggen.

Et annen viktig metode er å la elevene arbeide hver for seg før de går sammen i grupper eller hele klassen samlet. Det er viktig at den enkelte får tenke for seg selv først slik at han/hun står sterkere i møtet med andres tanker. Poenget er ikke at man skal tviholde på egne tanker, men at man skal overveie sine egne ideer før man eventuelt forandrer dem. En vurderer altså argumentene som gode, ikke fordi den andre er en sterkere eller mer overtalende person enn en selv. Det handler om å overbevise, ikke overtale.

Den strukturerte samtalen kan gjerne presenteres som en lek med bestemte regler som skal følges. For å være med på leken, må man være villig til å følge reglene. Det er reglene som gjør leken spennende. Samtidig skal det være mulig å velge ikke å være med. Da kan man sitte utenfor sirkelen, i et hjørne eller liknende og følge med eller lese noe, så lenge man ikke forstyrrer. Hvis man vil delta allikevel, er man hjertelig velkommen inn når man ber om det. Læreren kan også understreke at disse reglene gjelder spesielt for denne type samtale, at dere kan snakke sammen på andre måter i andre sammenhenger.

Det er viktig at læreren synliggjør det som er ekstra bra, ikke rose. Rosing kan lett bli mekanisk og vanskelig for de andre elevene å se poenget med. Hvis du derimot synliggjør det som skjer,

får den som gjør det du griper fatt i en form for anerkjennelse. Samtidig som de andre får økt bevissthet om hva som er bra og hva de selv også kan gjøre.

Erfaringer viser at det er smart å ta vare på elevenes arbeid. Skriv på flippover, påfør dato og heng arkene opp i klasserommet som en anerkjennelse og som en mulighet for videre arbeid. SmartBoard er også godt egnet til slike aktiviteter i klasserommet.

En annen god strategi er å ta utgangspunkt i det elevene har gjort når du forbereder undervisning, samtaler osv. Vis dem sammenhengen. På den måten ser de at det de gjør og tenker er viktig.

3.2 Grunnøvelser

- Tenkepause gjør det lettere for elever som trenger mer tid å være med
- Tenkepauser med skriving skaper mulighet for større mangfold i samtalen
- Bruk av terning sikrer at flere kommer til orde.
- Bruk av ordet rundt sikrer at flere kommer til orde.
- Vekt på konkrete spørsmål, påstander, korte setninger og at alle skal lytte gjør det enklere å få med alle.
- Å skrive det elevene sier på tavla viser anerkjennelse og hjelper elevene og læreren til å huske det som er blitt sagt.
- Å la elevene få oppgaver hvor de bruker gulvet gir dem kontroll og mulighet til å utvikle trygghet i forhold til det å snakke, snakke til hverandre, ta stilling og vurdere.
- Metasamtale, en ettersamtale om hvordan øvelsen har fungert.

Gradering på gulvet - øvelse

Lag en linje på gulvet og legg en lapp på hver ende som sier hva de skal gradere i forhold til. For eksempel: Mye respekt/Lite respekt, Vil jeg betale mye for/Vil jeg ikke betale for, Viktig/Ikke viktig, Stort/Lite, Morsomt/Kjedelig, Sakte/Fort, Godt/Vondt, Pent/Stygt og liknende. Elevene står i en sirkel rundt linjen.

La elevene få en lapp eller et bilde hver/to og to. Det bør ikke være for mange lapper/bilder, da tar det for lang tid, men det bør heller ikke være for få slik at det ikke kommer fram problemer og uenighet. 10-16 er bra antall.

Gi elevene et minutt til å tenke ut og snakke sammen om hvor lappen/bildet skal legges på skalaen. La terningen/lappetrekking velge ut hvem som skal begynne og fortsett deretter i runde.

En og en/to og to går fram og leser det som står på lappen/sier hva som står på bildet og viser det fram. Sier hvor det skal ligge (Det er mye respekt, Det er veldig lite, Det er kjedelig osv.) og legger lappen/bildet ned på linjen. Etter hvert blir det nødvendig å legge til hvordan det man legger ned forholder seg til det som allerede ligger der og eventuelt flytte det. Man behøver ikke begrunne når man legger ned første gang, men hvis noen vil vite hvorfor skal man kunne forklare eventuelt be om hjelp.

Når alle har lagt ned sine lapper/bilder skal du spørre om det er noen som vil flytte på noe. De som vil det må begrunne og de andre skal vurdere om begrunnelsen er så god (sann, relevant, klar) at lappen/bildet skal flyttes.

To muligheter på gulvet – øvelse

Todeling: Ja/Nei eller Enig/Uenig

Elevene kan få spørsmål eller påstander som de skal svare ja/nei på eller si om de er enig/ uenig i. Ha to sirkler på gulvet eller del gulvet i sirkelen mellom elevene med en snor eller liknende. Legg en lapp med Ja eller Enig i den ene/på den ene siden, og Nei eller Uenig i den andre/på den andre siden.

Gjennomføringen følger samme prosedyre som ved gradering bortsett fra at elevene nå skal si Jeg svarer ja/nei på .../Jeg er enig/uenig i at ... og så legge ned lappen/bildet.

Loggark – øvelse

La elevene sitte ved pulten og fyller ut loggskjemaet. Si at de ikke behøver å skrive ned mer enn et eksempel. Det kan være alt fra noe de selv har gjort/ikke gjort til noe de har sett, hørt, lest eller tenkt på. Gi dem 3-4 minutters tenkepause.

Slå terning og be dem som ble valgt om å lese ett av sine eksempler. Skriv det opp på tavla og snakk sammen om det er et godt eksempel og på hvilken måte det eventuelt er godt. Gå videre til neste eksempel. Sett av tid til å la alle lese ett av sine eksempler høyt i en runde.

Gradere eksemplene

Samle inn loggarkene og renskriv alle eksemplene. Gjør de negative eksemplene om til positive. Lag lapper med ett eksempel på hver. Ha en graderingsøvelse på gulvet. Ha et tau med "Mye respekt" i den ene enden og "Lite respekt" i den andre (hvis øvelsen handler om respekt, man skal sette inn det begrepet/temaet elevene arbeider med). La elevene få en lapp hver (eventuelt to og to) og ha en tenkepause hvor de skal finne ut hvor lappen skal ligge. En og en/to og to leser lappen høyt, sier i hvilken grad det er snakk om respekt og legger den på linjen. De andre kan be om begrunnelser og eventuelt komme med begrunnelser for at den bør ligge et annet sted. Ha en metasamtale.

Finne kriterier ut fra eksemplene

Ha en tenkepause hvor elevene skal tenke ut noe generelt fra eksemplene de har arbeidet med. Hva var det som gjorde at noe var respekt/ikke respekt? Lag en liste sammen på tavla over hva som må til for at noe kan kalles respekt og at noen skal vises respekt.

Sammenlikne påstander – øvelse

Gi elevene et spørsmål eller en påstand som de skal svare på eller ta stilling til. Spørsmålet må være et man kan svare ja eller nei på. Påstandene og spørsmålene må ikke være opplagte, for eksempel skal man ikke kunne finne svaret gjennom å slå opp i læreboka eller spørre læreren.

Eksempel på påstander:

Er steiner levende?

Kan blomster være tørste?

Kan hunder tenke?

Det er bra å bo i en stor by.

Månen er nyttigere enn sola.
Vinteren er bedre enn sommeren.
Det er rettferdig at noen får mer hjelp enn andre.

Skriv påstanden elevene skal arbeide med på et ark som elevene får og med ruter hvor de kan krysse av ja/nei eller enig/uenig.

Tenkepause: Elevene skal tenke på spørsmålet/påstanden og ta stilling gjennom å sette kryss på arket.

Samtale: Slå terning og få et standpunkt med begrunnelse. Skriv det opp på tavla med elevens navn i parentes, slik "Ja/Nei, fordi (Kaja)" eller "Enig/Uenig, fordi ... (Herman). Be om en annen begrunnelse for samme svar – "Har noen en annen begrunnelse for å svare ja/være uenig?". Skriv det på tavla på samme måte. Be elevene om å finne en likhet og en forskjell mellom de to svarene/standpunktene. Skriv opp forslagene og be dem til slutt avgjøre hvilken forskjell som er den viktigste.

Oppstart av en undervisningsøkt - metode

Lag påstander med utgangspunkt i lærebokteksten og mer generell kunnskap. Ha påstander som er åpenbart feilaktige, som er usikre, som spiller på vanlig språkbruk og klare fakta. For eksempel arbeid med *Øyet*: Glassmaneter har øyne. Kattunger har ikke øyne. Pupillen er i øyet. osv. osv. Skriv påstandene på lapper og la elevene få én påstand hver, eventuelt la elevene arbeide to og to med en påstand.

Lag to sirkler på gulvet med tau, kritt eller liknende. Ha en lapp med "Sant"/"Riktig" over den ene og "Usant"/"Feil" over den andre. Elevene står/sitter i ring rundt sirklene. Gi elevene en tenkepause på 30 sekunder/1 minutt til å tenke på hvor de skal legge påstanden de har fått utdelt.

Bruk en terning eller liknende til å velge ut den som skal begynne og fortsett deretter i en runde. Hver elev/gruppe går inn i sirkelen/reiser seg, leser påstanden høyt og sier deretter "Det er sant/usant/riktig/feil" før de legger lappen ned i riktig sirkel. Du kan eventuelt spørre om noen er uenige og høre på argumenter for det og la gruppa avgjøre om lappen skal flyttes. Du *skal ikke* bekrefte eller avkrefte, men du skal legge merke til feil, misforståelser og selvsagt også det som er riktig, og rette opp og bekrefte det i undervisningen som følger etter. Da kan du si slikt som "Husker dere at vi var usikre på om kattunger hadde øyne, her ser vi at det er ..." og liknende.

På denne måten får du elevene til å begynne å tenke på og engasjere seg i temaet dere skal arbeide med. I tillegg får du en oversikt over ting elevene misforstår, er usikre på og kan. Dette kan du bruke som utgangspunkt for undervisningen og du kan koble det som står i læreboka til det elevene har sagt og gjort.

Avlutning av en undervisningsøkt - metode

En kan avslutte arbeidet med et konkret tema på samme måten, men denne gang kan en ha flere påstander direkte om lærestoffet/lærebokteksten/fakta/uenigheten som man har tatt opp i mellomtiden. På denne måten får man en viss oversikt over hvor mye elevene har lært. En kan hjelpe elevene med dette gjennom å si ting som "Husker dere at det var vi usikre på før vi

begynte?”, ”Dette har vi vært uenige om hele tiden og det ser ikke ut som om vi blir enige” og liknende.

Når eleven skal sette mål - metode

Dette er noe elevene ofte må gjøre i forhold til arbeidsplanen, men også i flere andre sammenhenger. Det er viktig at arbeidet med dette er variert slik at elevene ser at det er mange mål man kan sette seg og at slik målsetting også bør være langsiktig, slik at man bygger kunnskaper og ferdigheter på hverandre.

En måte å variere på, er å la elevene skrive eksempler på mål på lapper. Lappene legges i en boks eller liknende. Læreren lager også lapper med mål hun av erfaring vet at elevene utelater. Elevene trekker en lapp/flere lapper og skal arbeide med det målet/de målene. For at alle skal se alle målene, kan elevene lese opp sine mål i en runde mens læreren skriver på tavla. På den måten får alle sett forskjellige typer mål.

Det bør være et krav at elevene skal sette både et ferdighetskrav (sitte stille, skrive pent, begrunne, ta ordet osv. osv.) og et faglig krav (kunne 7 ganger'n, kunne navnet på tre profeter, finne minst en grunn til at krig kan være bra osv. osv.)

Når elevene skal avgjøre om de har oppnådd målene de har satt seg, må de være konkrete. De må kunne vise konkrete eksempler på måloppnåelse og eventuelt når og hvordan det skjedde. Elevene kan også vurdere hverandre, to og to for eksempel, gjennom å vise konkret hva, når og hvordan.

Når eleven skal lage kjennetegn på måloppnåelse og vurderingskriterier - metode

Elevene skal helt fra 1. trinn være med å lage vurderingskriterier, samt bruke dem. All vurdering skal ta utgangspunkt i kompetansemål og læringsmål. De sier hva elevene skal gjøre, skal vite og forstå, m.m. Oppgaven elevene skal utføre er forbindelsen mellom verbene og vurderingskriteriene. Elevene må trenes i å vurdere seg selv og andre og lære å forstå hva som er neste steg. Elevene må trenes i å formulere kjennetegn for måloppnåelse på forskjellige nivåer. Tren dem i å bruke rubrikker.

4. Vedlegg

Vedlegg 1. Beskrivelse av de forskjellige ferdighetene med øvelser.
Utrykte vedlegg, men finnes på www.skedsmo.kommune.no/muntlig

Vedlegg 2. Skjemaer for vurdering.
Utrykte vedlegg, men finnes på www.skedsmo.kommune.no/muntlig

5. Litteratur

Kunnskapsdepartementet (2006): *Læreplanverket for Kunnskapsløftet*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.

Børresen, B., Olsholt Ø & Schjelderup A(1999): *Filosofi i skolen*. Oslo: Aschehoug forlag.

Grimnes, L. (2008): *Muntlig fortelling i et narrativt, dialogisk og estetisk læringsperspektiv*. Oslo: Masteroppgave UiO.

Kunnskapsdepartementet (2009): *Forskrift om endring i forskrift til opplæringslova. Kapittel 3 og 4. Individuell vurdering i grunnskolen og i videregående opplæring*. Oslo: Lovdata.

Utdanningsdirektoratet (2010): Rundskriv 1-2010. *Individuell vurdering i grunnskolen og videregående opplæring etter forskrift til opplæringsloven kapittel 3*. Oslo: U-dir.

Hertzberg, F. & Penne, S. (2008). *Muntlige tekster i klasserommet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fjørtoft, H. (2009): *Effektiv planlegging og vurdering*. Bergen: Fagbokforlaget.

Helgevold, L. & Engen L.(2006): *Fagbok i bruk*. Stavanger: Lesesenteret.